

Når livet ikke lenger er til å holde ut

Riksteatret hadde premiere på oppsetningen *Nåde* i begynnelsen av mars 2007 og turnerer med stykket frem til midten av mai. Oppsetningen er basert på Linn Ullmanns bok *Nåde* som er beretningen om Johan som får vite at han har uhelbredelig kreft, hans elskede Mai og deres felles møte med døden.

Johan er tidligere kulturjournalist, og den rundt 20 år yngre Mai er barnelege. Oppsetningen følger boken tett og replikkene er hentet direkte derfra. Regi og dramatisering er ved Marit Moum Aune. Johan spilles av Bjørn Skagestad og Mai spilles av Liv Bernhoft Osa.

Kreft

Stykket begynner med at legen forteller om prøveresultatene, og Johan får høre ordet han alltid har fryktet – «spredning». Skagestad spiller både Johan og fortelleren med ett enkelt grep: Når en hvit maske kommer på, er det Johan som snakker, og ellers er Skagestad fortelleren. Senere får masken Johans heslige byll på kinnet, og etter hvert byttes den ut med hvit sminke. Hovedpersonene er troverdige, men Bjørn Skagestad har nok hatt mer å jobbe med når han skulle forme sin karakter. Liv Bernhoft Osa passer

som Mai, og man kjenner igjen utstrålingen hennes fra boken. Legen Mai prøver i det lengste å holde en profesjonell distanse til det som faktisk skjer i hennes eget liv, og dette kommer godt frem på scenen.

Scenografien er enkel. Den består av to segl som danner bakteppet og tre frittstående elementer, alt dekket av et behandlet stoff som kan minne om gammelt lerret eller krøllete gråpapir. Gjennom hele forestillingen projiseres utsnitt av Goyas malerier på bakteppet. Bildene synes ikke å ha noen direkte relasjon til det som skjer på scenen, men fungerer mer som en historie i historien. Bildene illustrerer Johans opplevelser og tanker på reisen mot døden – de er fantasifulle, absurde og irrasjonelle.

Verdighet

Døden er hele tiden nærværende, men Mai og Johan klarer ikke å snakke om det

som skjer eller skal skje. Johan er redd for å dø, men er enda mer redd for smerter, for å ydmykes, for å være til byrde, og for å miste kontroll og verdighet. Derfor ber han Mai: Hjelper du meg når jeg ikke holder det ut lenger? Mais roller som både ektefelle og lege gjør det dobbelt så vanskelig å etterkomme dette ønsket.

Nåde handler om to som elsker hverandre. Kontrasten er stor mellom dødens kompromissløshet og den vakre kjærligheten som rommer og tåler alt. Mai bestemmer seg for å gjøre som Johan vil. Men hva vil egentlig Johan? Hvem skal bestemme når tiden er inne? Når sykdommen påvirker Johans hjerne og han legges inn for palliativ behandling, kan vi høre tankene hans. Det som tidligere har virket uverdig gir nå mening. Små ting, som å se skumring bli til lys, blir nok å leve en hel dag for. Og ønsket om å dø svinger.

Død

Nåde minner oss om at for de fleste i vårt samfunn er døden tabu. Det ubehagelige, heslige og skremmende ved at noen sakte kan bli spist opp innenfra, råtne levende, og til slutt dø, er ikke noe man forholder seg til. Det er stygt og vondt som Johans byll. Maskene og Goya-bildene er med på å understreke noe burlesk i reisen mot døden, men for Johan blir det å dø også meningsfylt og viktig, og det er denne siden ved døden vi ønsker at Mai kunne ta del i, ved at hun fikk lov til å hjelpe Johan ved å holde ham i hånden og bare være der.

Stykket tar ikke stilling til spørsmålet om aktiv dødshjelp, men belyser viktige aspekter ved temaet. Hva er verdighet? Forandrer synet på hva som er verdig og verdifullt seg i terminalfasen? Kan ønsket om å skåne omgivelsene motivere noen til å be om hjelp til å dø? Hva om den døende ombestemmer seg og ikke klarer å si ifra? Man får nok et ekstra utbytte av oppsetningen hvis man har lest boken først og tar med seg en man kan diskutere med. Stykket setter i gang tanker om et vanskelig tema som leger bør være fortrolig med.

Guro Lænes

Medisinsk fakultet
Universitetet i Oslo

Døden er hele tiden nærværende, men Mai (Liv Bernhoft Osa) og Johan (Bjørn Skagestad) klarer ikke å snakke om det som skal skje. Foto Erik Berg